Tarım alanından rekreasyon alanına: Iğdır Vali Yolu Caddesi

From agricultural land to recreational areas: Iğdır Vali Yolu Street

Adem YULU¹ , Kaan KAPAN²

¹Dr.Öğr.Üyesi, Iğdır Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Coğrafya Fakültesi, Iğdır, Türkiye

²Dr.Öğr.Üyesi, İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Coğrafya Departmanı, İstanbul, Türkiye

ORCID: A.Y. 0000-0001-8037-259X; K.K. 0000-0003-2979-5057

ÖZ

Veryüzünün coğrafi görünümünde dramatik bir şekilde değiştirilen alanların başında tarım alanları gelmektedir. Tarım alanlarının şehrsel arazi kullanımlarına dönüştürülmesi Türkiye'nin çoğu bölgesinde olduğu gibi Iğdır Ovası'nda da (ovanın kuzeyinde kurulan Iğdır şehir merkezinde) eskiden beri gözlenmektedir. Ancak 2000'li yılların başlarından itibaren Iğdır Ovası'ndaki verimli tarım alanları üzerinde meydana gelen değişim-dönüşüm beklenenin çok üzerinde gerçekleşmiştir. Bu çalışmada da Iğdır Ovası'nda arazi kullanımındaki değişimlere bir örnek olarak günümüzde şehrin en önemli caddelerinden biri olan Vali Yolu Caddesi'nin (yakın çevresiyle birlikte) tarım alanından rekreasyon alanına dönüşümü farklı çözünürlükte uydu görüntülerine bağlı olarak incelenmektedir. Bölge, Iğdır'ın kırsal kesimlerinden aldığı göçlerle 1990'lardan itibaren inşa edilen tek katlı müstakil ve bahçeli evlerle yapılaşmaya (bilhassa Vali Konağı'nın yakın çevresi) başlamıştır. Müstakil konutlarla başlayan yapılaşma süreci, daha sonra çok katlı konutlarla devam etmiştir. İnşa edilen bu yeni çok katlı konutların özellikle giriş katları 2000'lerin başlarından itibaren şehrsel rekreasyon faaliyet alanı haline gelmiştir.

Çalışmanın gerçekleştirilmesinde Landsat 4. 1989 ve Sentinel 2. 2018 yıllarına ait farklı çözünürlükte uydu görüntülerine yer verilmiştir. Farklı tarihlere ait uydu görüntülerinde arazi kullanım özellikleri ortaya çıkmıştır. 1989 tarihli Landsat 4 uydu görüntüsünde tarım alanlarının bölgenin yaklaşık % 78'ini kapladığı görülmüştür. Ancak, bölgenin 2000'lerden itibaren imar baskılarının en yoğun hissedildiği şehrsel alanlardan biri haline gelmesinin sonucunda tarım alanları yerini hızlı bir şekilde farklı şehrsel yapılara bırakmıştır. Nitekim, 2018 tarihli Sentinel-2 görüntüsüne ait analiz sonucunda bölgedeki şehrsel arazi kullanım alanlarının oranının yaklaşık olarak % 80'e çıktığı görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Iğdır Ovası, Şehrsel rekreasyon, Tarım alanları, Vali Yolu Caddesi, Arazi kullanımı.

ABSTRACT

Agricultural lands are perhaps the primary areas on earth that have seen the most significant change. Urbanization of agricultural lands has long been observed in Iğdır Plain (particularly in the city center, in the northern part of the plain), as in many areas in Turkey. However, as opposed to the past, since the beginning of the 21st century, change and transformation of the fertile agricultural land in Iğdır Plain have gone beyond expectations. This study examines the transformation of Vali Yolu Street (and its surroundings) from an agricultural land to a recreational area, as an example for changes in land use in Iğdır Plain, using satellite imagery.

The settlement in the area (especially near Vali Konağı) began with single-story detached houses and their gardens, built in the 1990s, especially after migrations from Iğdır's countryside. This settlement process, which began with detached houses, continued with the construction of multi-story buildings. The ground floors of these new buildings became urban recreational areas in the 2000s.

Satellite images with different resolutions chosen from the images taken by Landsat 4 in 1989 and Sentinel 2 in 2018 were used for this study. Changes in land use can be observed in these images. In 1989, agricultural lands constituted 78 percent of the region in the satellite images. However, these lands have undergone rapid replacement by urban lands, owing to the fact that this region began feeling significant pressure regarding reconstruction beginning in the 2000s. Hence, while analyzing the 2018 satellite images, the rate of urban land use is observed to have increased to reach approximately 80 percent of the region.

Keywords : Iğdır Plain, urban recreation, agricultural lands, Vali Yolu Street, land use.

Başvuru/Submitted: 10.02.2019 • **Kabul/Accepted:** 15.04.2019

Corresponding author: Adem YULU / adem.yulu@igdir.edu.tr

Atıf/Citation: Yulu, A., Kapan, K. (2019). Tarım alanından rekreasyon alanına: Iğdır Vali Yolu Caddesi. B. Gonencgil, T. A. Ertek, I. Akova ve E. Elbasi (Ed.), 1st Istanbul International Geography Congress Proceedings Book (s. 10–18) içinde. İstanbul, Türkiye: Istanbul University Press. <https://doi.org/10.26650/PB/PS12.2019.002.002>

1. GİRİŞ

Bazıları *insanı*; tarımın ortaya çıkmasından beri yeryüzünün yabancıları ya da parazitleri olarak görürken (Morris 2015: 192), bazıları da *insanı* yüzyıllardan beri biriktirdiği ve geliştirdiği bilgilerle yeryüzünü değişime uğratan “coğrafi bir ajan” olarak nitelendirmiştir (Tümertekin, 1978:8). İnsan, ister *yeryüzünün parazitleri* ister *coğrafi bir ajanı* olarak görülsün, artık insanın teknolojik ilerlemelerin sağladığı araçlarla yeryüzünün coğrafi görünümünü küresel ölçekte değiştirecek güce eriştiği herkesçe kabul görmektedir (Fouberg ve diğerleri, 2012). Bu durum aslında, Alexander von Humboldt, *büyük insan topluluklarının hareketli aktiviteleri aşama aşama yeryüzünün zeminini bozuyor* diyerek erken dönem uyarılarını yaptığı yıkımların bir sonucudur (Wulf, 2015:372). Artık, günümüzde, şehirlerin çoğunda fiziki çevre; artık doğadan uzaklaşmış ve büyük ölçüde toplumsal özellik kazanmıştır (Tümertekin, 1997:12). Gary Snyder’in bir yönüyle *medeniyetlerin ve şehirlerin ekolojik açıdan fakirleşmesi* olarak gördüğü bu yeni coğrafi görünüme Fransız Coğrafyacı Elisee Reclus *yalancı doğa*, David Harvey ise insan yapısı *ikinci doğa*¹ adını vermişti.

Yeryüzünün coğrafi görünümünde dramatik bir şekilde değiştirilen alanların başında ise tarım alanları gelmektedir. Tarım alanları, 20. yüzyıldan itibaren hızlı şehirleşme, sanayileşme ve nüfus artışı gibi faktörlerin etkisiyle şehrsel arazi kullanımlarına dönüştürülmektedir. Tarım alanlarının şehrsel arazi kullanımlarına dönüştürülmesi Türkiye’nin çoğu bölgesinde olduğu gibi Iğdır Ovası’nda da eskiden beri gözlenmektedir.

Tarımsal alanları, insan müdahalesinin en yoğun olduğu coğrafi mekânların başında gelmektedir. Arazi kullanımında değişimlerin en fazla gözlemlendiği bu yerler, coğrafyacılar tarafından sürekli izlenmeyi gerekli kılmaktadırlar. Şöyle ki, çalışma alanının oluşturan Topçular ve Bağlar Mahalleleri’nin 1989 ve 2018 yılı uydu görüntülerinden faydalanılarak yapılan “arazi kullanım haritalarında” da görüleceği üzere bölge, yakın geçmişte arazi kullanışı bakımından önemli değişiklikler geçirmiştir.

2. ÇALIŞMA ALANININ LOKASYONU

Iğdır şehri, Doğu Anadolu Bölgesi’nde yer alan Iğdır ilinin idari merkezi konumundadır. Şehir, kendi adını taşıyan Iğdır Ovası’nın güneyinde yer almaktadır. İnceleme konusu olan bölge, Iğdır şehir merkezinin batısında yer alan Vali Yolu Caddesi üzerindeki şehrsel rekreasyon alanıdır. 1984 yılında mahalle olarak kurulan Topçular ve Bağlar Mahalleleri arasında sınır oluşturan Vali Yolu Caddesi, çok katlı konutlar ve şehrsel rekreasyon kolaylıklarıyla iç içe geçmiştir (Şekil 1).

Şekil 1: Çalışma sahasının lokasyonu

¹ Doğanın insanlar tarafından dönüştürülmesinden doğan İkinci Doğa kavramının kullanımı aslında oldukça gerilere girmektedir. Antik Yunanlılar arasında, Platon insan etkinliğinin yerkürenin yüzeyini nasıl değiştirdiğinin açıkça farkındaydı. Ancak, Cicero’ya kadar ikinci doğa kavramının türetilmediği kesindir. Cicero ile birlikte, ikinci doğa mirasına alınan insan-dış doğaya karşıt olarak açıkça insan etkinliğiyle üretilen doğa anlamı kazandı. (Simith, 2017:83).

3. VERİ VE YÖNTEM

Iğdır Ovası’nda eski tarımsal alanlar üzerinde ortaya çıkan şehrsel rekreasyon alanları ile ilgili olan bu çalışmanın somut veri kaynaklarını; mekânsal gelişim çalışmalarının temelini oluşturan monografik çalışmalardan ziyade (tezler, kitaplar, makaleler vb.), ağırlıklı olarak uzun yıllara dayanan coğrafi gözlemler ve bölgeyle ilgili yapılan uydu görüntülerinin mekânsal analizlerine dayanmaktadır. Çalışmanın gerçekleştirilmesinde farklı çözünürlükte uydu görüntülerine yer verilmiştir. Bu kapsamda kullanılan uydu görüntüleri 1989-2018 yılları arasında farklı tarih ve çekim alanlarına sahiptir. 1989 yılına ait arazi kullanım haritasının hazırlanmasında Landsat 4 sensörü ve 30 m çözünürlükteki uydu görüntüleri, 2018 yılına ait arazi kullanım haritasının hazırlanmasında ise Sentinel 2 sensörlü 10 m çözünürlükteki uydu görüntülerinden faydalanmıştır.

4. BULGULAR

4.1. TARIM ALANINDAN REKREASYON ALANINA

Şehirlerde yer alan rekreasyon faaliyetleri kısa süreli boş zamanlarda insanların kendi yakın çevrelerinde bulabilecekleri faaliyetlerdir. Bunların lokasyonları, aynen perakende ticaret faaliyetlerinde olduğu gibi, müşterilerinin konut ya da işyerlerine yakın olmayı gerektirir. Bu grup içinde yer alan sinemalar, tiyatrolar, eğlence yerleri, kapalı ya da açık spor tesisleri, müzeler, sanat galerileri, çeşitli nitelikteki parklar, hayvanat bahçeleri vb. gibi çok çeşitli kolaylıklar “açık” ve “kapalı mekân” rekreasyon faaliyetleri için seçenekleri arttırmaktadırlar. Şehrsel rekreasyon alanlarının eğlenme ve kültürel faaliyetlerle iç içe kapalı mekânlarda gerçekleştirilenleri özellikle ülkelerin gelişmişlik dereceleriyle doğru orantılı olarak “büyük iş yatırımları” halinde örgütlenmekte ve şehrin belirli bir kesim ya da kesimlerinde toplanma eğilimine girmektedir. Örneğin İstanbul’un Beyoğlu, Londra’nın West End semtleri gibi, hemen her büyük şehrin eğlence kolaylıklarının toplandığı en az bir semt veya cadde bulunur (Özgüç 2017:5). Iğdır’da ise bu toplanma alanı tarım alanından şehrsel yerleşme alanına dönüşen Vali Yolu Caddesi’dir.

Köken bakımından hem alüvyal dolgulu çöküntü ovası, hem de sübsidans havza niteliği taşıyan Iğdır Ovası (Ardos,1995:36), Bakanlar Kurulu kararıyla 2016 yılında “Büyük Ova Koruma Alanı” olarak ilan edilmiştir². Iğdır Ovası, her ne kadar yeni çıkan bu yasayla bir tür “Tarımsal Sit Alanı” olarak ilan edilmiş olsa da, yakın geçmişte çelik-beton teknolojisinin Türkiye’nin çoğu yerinde olduğu gibi Iğdır Ovası’nın da bazı bölgelerinde coğrafi görünümü büyük ölçüde değiştirmiştir. Bu değişimin en yoğun gerçekleştiği bölgelerden birisi de şehrin batısındaki verimli tarımsal arazilerdir.

Bölgedeki ilk değişim, Iğdır’ın kırsal bölgelerinden şehir merkezine yapılan göçlere dayanmaktadır. 1990’lara doğru göçlerin hızlanmasına bağlı olarak göç yoluyla gelenler buradaki tarım alanları üzerinde müstakil evler inşa etmeye başlamışlardır. Bölgedeki ikinci arazi kullanım aşaması ise 2000’lerden sonra, tarım alanlarının geri döndürülemez bir şekilde şehrsel rekreasyon alanı olarak (konut alanlarıyla birlikte) kullanılmasıyla yaşanmıştır (Şekil 2).

2 Tarımsal üretim potansiyeli yüksek, erozyon, kirlenme, amaç dışı veya yanlış kullanımlar gibi çeşitli nedenlerle toprak kaybı ve arazi bozulmalarının hızla geliştiği çok sayıda ova 2016 yılında Bakanlar Kurulunca “büyük ova koruma alanı” olarak belirlenmiştir.

Şekil 2: Çalışma alanında arazi kullanımdaki değişim (Topçular ve Bağlar Mahalleleri).

Gerçekten de 1989'daki arazi kullanım haritasından görülebileceği üzere, Topçular ve Bağlar Mahallelerinde tarım alanları büyük bir yer kaplamaktaydı. 1990'lardan itibaren ise tarım alanlarının yerini müstakil evlerin almaya başlamasıyla birlikte 2018'de yerleşim alanlarının arazi kullanım içindeki oranı % 80'e yaklaşarak, bölge Tümertekin'in yerinde ifadesiyle "insan yapısı çevre" haline gelmiştir. Şehrin batısında bir tür dönüşüme uğrayan fiziksel mekânların arazi kullanışı bakımından değişimin hızı azalmakla birlikte devam etmektedir (Foto 1).

Foto 1: Müstakil ve bahçeli evler de yerini çok katlı konutlara bırakmış durumdadır.

Özellikle yakın geçmişte, Topçular ve Bağlar Mahallelerinde tarım alanlarının iyice azalmasına bağlı olarak bölgedeki dikey yönlü yapılaşma müstakil ve bahçeli evlerin yıkılıp yerine çok katlı konutların inşa edilmesi şeklinde devam etmiştir. Öte yandan, üretime katılmayan ama satın alma gücü yüksek meslek gruplarının konut talebi müstakil yapıların yerini çok katlı konutlara bırakması üzerinde rolü bulunmaktadır.

4.2.ŞEHİRSSEL REKREASYONEL ALANININ ORTAYA ÇIKIŞINDA ETKİLİ OLAN FAKTÖRLER

Günümüzde, her türlü ilgi çekici, göz alıcı ve turistik etkinliklerin gerçekleştirildiği mekanlar (Timor, 2001:57), şehrsel rekreasyonel çekicilik alanları olarak şehir yaşamının ayrılmaz parçaları olarak görülmektedir (Hall ve Page, 2006:212). Her şehirde olduğu gibi (bölge ve ülke ölçeğinde de bakılabilir) Iğdır’da da rekreasyonel çekiciliğe sahip şehrsel mekân parçaları bulunmaktadır. Bunlardan en önemlisi de Bağlar ve Topçular Mahalleleri arasında sınır oluşturan Vali Yolu Caddesi üzerindeki rekreasyon alanıdır³.

Genel olarak “şehrsel turist” ile “şehrsel rekreasyonist”i birbirinden ayırmak zordur. Ancak, turistlerin ve rekreasyonistlerin güdülleri birbirinden farklıdır. Turist, şehre, esas olarak gezme-görme ve gün geçirme amacıyla gelmekte; alışveriş, iş ilişkileri ve arkadaş-akraba ziyareti diğer nedenleri oluşturmaktadır. Buna karşılık, rekreasyonist yalnızca alışveriş, eğlence ve ev dışında yemek yemek amacıyla gelmektedir (Özgüç 2017:155). Vali Yolu Caddesinde ’de şuan gözlenen daha çok şehrsel rekreasyonistlerin yaptıkları faaliyetler olarak öne çıkmaktadır.

Türkiye’de Antalya örneğinde olduğu gibi kıyılarda yer alan bazı şehirler rekreasyon kaynağı bakımından büyük çeşitlilik gösterirken (Kapan, 2018), Iğdır gibi su kaynaklarından uzakta yer alan şehirlerde de rekreasyon bakımından kaynak eksikliği yaşanmaktadır. Gün boyunca kapalı işyerlerinde çalışan kamu ve özel kurum çalışanlarının en azından günün belli bir saatinden sonra dinlenebilecekleri rekreasyon kaynağına erişme konusunda zorluk yaşaması, esasında Iğdır’da şehrsel ölçekli rekreasyon alanının ortaya çıkmasına zemin hazırlamıştır.

³ Bu ad, Valilik Konutu’nun varlığından kaynaklanmaktadır. Her ne kadar Valilik Konutu’nun kuruluş temelleri 1993’te atılmış olmasına karşın, Vali Konutu çeşitli nedenlerden dolayı inşaatı ancak 1999’da bitirilmiştir.

Iğdır şehir merkezinin batısında büyük ölçekli rekreasyon alanının ortaya çıkmasında, çeşitli faktörlerin etkisi bulunmaktadır (Grafik 1).

Grafik 1: Rekreasyon alanının ortaya çıkmasında etkili olan faktörler

Bu faktörlerin başında ise *Iğdır* 'ın turizm ve rekreasyonel unsurları bakımından kaynak çekiciliği eksikliği (tarihsel kaynaklar, manzara ve doğal yaşam kaynakları vb.) yaşamasıdır (Şekil 3).

Şekil 3: Dağal rekreasyon kaynaklarının Vali Yolu Caddesi'ne uzaklığı

Örneğin, manzara ve doğal yaşam kaynağı olarak nitelendirebileceğimiz Ağrı Dağı Milli Parkı⁴, Karasu Çayı ve 2005 yılında yapılan açık hava rekreasyon alanı özelliğindeki Kent Ormanı şehir merkezinin oldukça uzağında yer almaktadır (Foto 2).

Foto 2: Solda tarafta Ağrı Dağı Milli Parkı sağ tarafta ise Karasu Çayı görülmektedir.

Şehrsel rekreasyon alanların ortaya çıkmasına zemin hazırlayan bir diğer faktör ise *hızlı nüfus artışı* ve kırsal bölgelerden şehir merkezine yönelik *göç hareketleridir*. Çünkü, şehrin 1990’lardan⁵ sonra göç ve nüfus baskısı altına girmesi nedeniyle şehirde ortaya çıkan konut ihtiyacı, şehrin kenar mahallerindeki alanların zamanla çok katlı yapılara dönüştürülmesine neden olmuştur. Çok katlı binalar yapıldıkça bir dönem, rekreasyon talebini bir ölçüde karşılayan semt ölçeğindeki açık hava rekreasyon alanları da (özellikle semt ölçeğindeki küçük çay bahçeleri gibi dinlenme mekanları, müstakil evlerin bahçeleri, evlerin avluları, yol kenarlarındaki yeşil alanlar vb.) zamanla yok olmuştur.

Rekreasyon alanının ortaya çıkmasında rol oynayan diğer bir faktör ise şehrsel açık alan talebinin karşılanmasında önemli bir yeri olan *şehir parklarının yetersizliği*dir. Gerçekten de 2000’lerden önce şehir merkezinde bulunan Haydar Aliyev Parkı dışında Iğdır’da şehir parkı neredeyse bulunmamaktaydı. Nüfus artışı ve bununla bağlantılı mekânsal büyüme nedeniyle şehir parkları (bugün bile şehir parkları yetersiz durumdadır) gerek sayısal gerekse çeşit olarak aynı ölçüde artmamıştır.

Anılan bu faktörlerin yanında *şehir içi kapalı* ya da *açık mekânlarda kültür ve eğlenceye yönelik rekreasyon faaliyetlerinin yetersiz olması* da Vali Yolu Caddesi’nin ortaya çıkmasında önemli bir etkidir. Iğdır kültürel-toplumsal yapısından kaynaklı olarak şehir merkezinde gece kulüpleri, birahaneler, sinema salonları, tiyatro, sanat gösteri merkezleri gibi şehrsel kolaylıklar neredeyse yok denecek kadar azdır. Yaşanabilir şehir ölçeğinin en önemli ölçütlerinden olan kültür ve eğlenceye yönelik rekreasyon faaliyetlerinin yetersiz olması, esasında şehirde rekreasyonel faaliyetlere olan ihtiyacı artırmıştır.

Rekreasyon alanının ortaya çıkmasında etkili olan bu olumsuz faktörlerin eksikliğini hisseden dönemin Valisi Mustafa Tamer’in rekreasyonel faaliyet mekanı oluşmasında katkısı çoktur. Gün boyunca kapalı işyerlerinde çalışan kamu ve özel kurum çalışanlarının, en azından günün belli bir saatinden sonra dinlenebilecekleri rekreasyon kaynağına erişme konusunda zorluklarını gözlemleyen dönemin valisi, bölgenin şehrsel yaşamaya uygun hale getirilmesi için çeşitli çalışmalar yaparak (örneğin, Vali Yolu Caddesinin araç trafiğine kapatılması, yürüyüş yollarının yapılması, ışıklandırma sorunun giderilmesi vb.), bölgenin kısa bir süre içerisinde Iğdır’ın en gözde merkezi haline gelmesini sağlamıştır.

2010’lara doğru Iğdır şehir merkezinde nüfus miktarı artıkça ve şehrin mekânsal kullanımı genişledikçe, Vali Yolu Caddesi’ndeki rekreasyon faaliyetlerine yenileri eklenmiş ve mekanda büyük bir çeşitlenme meydana gelmiştir. Örneğin, başlangıçta, cadde boyunca aile çay bahçeleri olarak açılan açık mekan rekreasyon kolaylıkları zamanla yerini kapalı mekan rekreasyon kolaylıklarına bırakmıştır. Bunda, rekreasyon kolaylıklarına karşı oluşan talep artışının önemli bir rolü bulunmaktadır.

⁴ Özellikle “güvenlik ve bununla bağlantılı sorunlar”, Ağrı Dağı’nın eskiden beri turizm destinasyonu olması önündeki başlıca engellerden biri olarak durmaktadır.

⁵ TÜİK nüfus verilerine göre Iğdır şehir merkez nüfusu, 1990’da 35.858 iken, 2000’de 60.000’e dayanmıştır. Şehir nüfusu 2018 yılı itibarıyla 90.000’i, il nüfusu ise 200.000’i geçmiş durumdadır.

Vali Yolu Caddesi boyunca yer alan çok çeşitli kolaylıkların varlığı rekreasyon faaliyetleri için seçenekleri artırmaktadır. Buradaki şehrsel rekreasyon alanlarının önemli bir kısmı kapalı mekan özelliğine sahip olmalarının yanı sıra bir kısmı da açık mekan özelliğine sahiptir. Buradaki en önemli rekreasyon kaynağı ise modern şehirlerde olduğu gibi ulusal markalardaki kafelerdir. Örneğin, bu cadde boyunca yer alan işletmelerin yaklaşık % 60'ını kafeler oluşturmaktadır. Burada dikkat çeken noktalardan biri de, bir zamanlar Türkiye'de şehirlerde tek rekreasyon kaynağı olan ve giderek eski önemini yitiren kahvelerin sayıca yok denecek kadar az olmasıdır.

Vali Yolu Caddesi boyunca yoğun bir şekilde sıralanan ticari işletmelerin yaklaşık % 90'ını yeme-içme gibi ticari işletmeler oluşturmaktadır. Perakende ve farklı ticari işletmelerin sayısı ise oldukça azdır.

Bölgede değişik seçenekler halinde ünlü markaların temsilcilerinden başlayıp lüks lokantalara kadar uzanan yeme-içme kolaylıklarına karşı sürekli artan bir talepten söz etmek mümkündür. Talep artışından kaynaklı olarak, bir yandan fast food zincirleri (Burger King, Dominos vb.) diğer yandan da kafelerin ulusal temsilcilerinin (Ottomon, Osmanlı Kahvesi, Yemen Kahvesi, Mado, Benzin vb.) sayısı hızla artmıştır (Foto 3).

Foto 3: Vali Yolu Caddesi ve çevresinde ulusal yiyecek-içecek markaların sayısı hızla artmaktadır.

Vali Yolu Caddesi, bir yandan rekreasyon alanı olarak şehrin coğrafi görünümünü değiştirirken, diğer yandan da burada bulunan konutlar yüksek gelirli sakinleriyle karakterize edilmektedir. Öte yandan, şehrin batısı bu şekilde rekreasyon alanı (konut alanlarıyla birlikte) olarak ortaya çıkarken, şehrin merkez çekirdeğinde de ekonomik, kültürel, idari ve ticari kolaylıkları toplanmıştır.

5. SONUÇ

Şehir merkezinin batısı, bir dönem tamamen verimli tarım alanlarından oluşurken, bu bölge, 2000'lerin itibaren ağırlıklı olarak kapalı mekan şehrsel rekreasyon alanları halinde örgütlenmiştir. Tarım alanları, 1990'lardan itibaren önce yavaş yavaş müstakil konutlara, 2000'lerden sonra ise şehrsel rekreasyon alanlarına (konut alanlarıyla birlikte) dönüştürülmüştür. Bunda ise şehrin kaynak çekiciliği eksikliği yaşaması, şehir parklarının yetersizliği, hızlı nüfus artışı ve kırsal bölgelerden şehir merkezine yönelik göç hareketleri, şehir içi kapalı ya da açık mekânlarda kültür ve eğlenceye yönelik rekreasyon faaliyetlerinin yetersiz olmasının rolü bulunmaktadır.

Bağlar ve Topçular Mahallelerinde tarımsal alanların önemli bir kısmının kaldırılması yakın bir geçmişte, ağırlıklı olarak 1989 ile 2018 yılları arasında meydana gelmiştir. Tarımsal alanlara yönelik kitlesel yerleşmenin ilk evresi ise göçle gelen hızlı nüfus artışıdır. Verimli tarımsal alanların tükenmesine yol açan bu nüfus baskısının dışında bölgenin coğrafi görünümünü büyük ölçüde değiştiren bir diğer önemli neden ise şehrin giderek artan rekreasyonel faaliyet talebidir. 2000’li yıllardan önce Vali Yolu Caddesi’nde olduğu gibi şehrin diğer bölgelerinde de (örneğin Konaklı, Özgür, Emek, Söğütlü Mahalleri vb.) şehrsel rekreasyonel alanların ortaya çıkmamasının temel nedeni ise Schöller’in ifadesiyle bu bölgelerin normal şehrsel kolaylıklardan ve davranışlardan yoksun bir yaşam tarzının sürdürüldüğü (yarı-şehrsel denilen yaşam tarzı) bir tür gecekondü alanları olmalarıdır.

2000’lerden itibaren nüfusun artması ve şehrin mekânsal açıdan büyümesine rağmen, şehrsel rekreasyon mekanları da gerek sayısal gerekse çeşit olarak aynı ölçüde artmamıştır. Şehrsel rekreasyona duyulan ihtiyaç ve bu ihtiyacın giderilmesi arzusu da bölgedeki tarım alanlarını koruma çabalarını zorlaştırmıştır. Vali Yolu Caddesi ve yakın çevresi zamanla şehrin en yeni yapıların bulunduğu ve imar baskılarının en yoğun olduğu alana dönüşmüştür. Bu durum, şehrin batısının bir yönüyle ekonomik servet yaratan bir mekâna dönüşmesine zemin hazırlamıştır.

Günümüzde, şehrin açık ve kapalı hava rekreasyon talebi, çeşitli şekillerde karşılanmaktadır. Yeme-içme faaliyetlerinin ulusal-küresel temsilcilerinin şehrsel rekreasyon içindeki payı giderek artmıştır. Özellikle, kahve kültürünün yerini tutan kafelerin ulusal markalarındaki artış dikkat çekicidir. Şehirdeki rekreasyon kolaylıkları, artık bölgenin coğrafi görünümüne tamamen egemen olmuştur.

Her ne kadar şehrin rekreasyon talebini önemli ölçüde karşılayan Vali Yolu Caddesi’nin varlığı önemli olsa da, yine de şehrin rekreasyon talebinin karşılanmasında yeşil ve bunlarla bağlantılı açık alanlar, çocuk oyun alanları ve açık hava oturma yerleri oldukça yetersizdir. Ayrıca, bölgenin otopark alanlarının sınırlı olması, burada günün belirli saatlerinde büyük bir trafik tıkanıklığı yaratmaktadır.

Günümüz turisti için Dünya, kırlardan ve kentlerden oluşan büyük bir mağaza haline gelmiştir (Schivelbusch, W. 1986, Urry, J. 2002). Yerkürenin çoğu yerinde olduğu gibi Vali Yolu Caddesi de çeşitli faktörlerin etkisiyle kendiliğinden oluşan şehrsel rekreasyonel alanlardan biridir. Ancak, rekreasyonel faaliyetler, günün belli saatlerinde araç trafiğine kapatılan Vali Yolu Caddesi ile sınırlı kalmamış ve bu faaliyetler artık Vali Yolu Caddesi’ne bağlanan sokaklara taşmış durumdadır.

KAYNAKÇA

- Ardos, M. (1995). *Türkiye Ovalarının Jeomorfolojisi*, Cilt 1, Çantay Kitabevi, İstanbul.
- Fouberg, E., Murphy, A, Blij, H. (2012). *Human Geography, People, Place, and Culture*, U.S.A.
- Hall, C.M., PAGE, J, S. (2006). *The Geography of Tourism and Recreation*, London-New York.
- Harvey, D. (2014). *Seventeen Contradictions and the end of Capitalism*, Oxford University Press.
- Kapan, K. (2018). Turizm faaliyetlerin şehrsel gelişmeye etkileri: Antalya örneği. *Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, İstanbul.
- Morris, B. (2015). *Anthropology, Ecology, and Anarchism*, MP Press.
- Özgüç, N. (2006). İnsan Coğrafyası: Elisee Reclus Muamması, İnsan ve Mekan, *Prof.Dr. Erol Tümertekin’e 80. Yıl Armağanı*, Çantay Kitabevi, İstanbul.
- Özgüç, N. (2017). *Turizm Coğrafyası (Özellikler ve Bölgeler)*. 9. Baskı, İstanbul: Çantay Kitabevi.
- Schivelbusch, W. (1986). *The Railway Journey: The Industrialization and Perception of Time and Space*. Univ of California Press.
- Schöller, P. (1975). *The Problems and Consequences of Urbanization*, Essays on World Urbanisation.
- Smith, N. (2013). *Eşitsiz Gelişim, Doğa, Sermaye ve Mekanın Üretimi* (Çev: Esin Soğancılar), Sel Yayıncılık.
- Snyder, G. (2017). *Özgürlüğün Görgüsü*, Çev: İnan Mayıs Aru, Sub Yayınları, İstanbul.
- Timor A.N. (2001). “Pazarlamada Yeni Bir Eğilim: Büyük Alışveriş Merkezleri (Shopping Centers) ve İstanbul Örneği”, *Coğrafya Bölümü Dergisi*, 53-80.
- Tümertekin, E. (1978). *Beşeri Coğrafya’ya Giriş*, İstanbul Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- Tümertekin, E. (1997). Coğrafya ve Bu Kitap Üzerine, *İstanbul İnsan ve Mekân*. Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul.
- Tümertekin, E., Özgüç, N. (2015). *Ekonomik Coğrafya-Küreselleşme ve Kalkınma*. İstanbul: Çantay Kitabevi.
- Urry, J. (2002). *The Tourist Gaze*. Sage.
- Wulf, A. (2015). *Doğanın Keşfi, Alexander von Humboldt’un Yeni Dünyası*, Çev: Emrullah Ataseven, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- <http://www.tuik.gov.tr/Start.do> . Erişme tarihi, 25.03.2019.